

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin 36. Kuruluş Yıldönümünde Kıbrıs Sorunu

The Cyprus Issue at the 36th Anniversary of the Turkish Republic of Northern Cyprus

Asst. Prof. Dr. Çetin İlhan Akbulut (Kavram MYO, Turkey)

Abstract

Cyprus Issue is a still existing dispute, which have not been brought to a conclusion by the international society, continuing to be relevant. Purpose of this present article is the evaluation of the Cyprus Issue, an international process caused by the Cypriot Greeks' violation of constitution whose list of guarantors included Turkish Republic, which resulted in foundation of Turkish Republic of Northern Cyprus whom celebrated its 36 Anniversary of Foundation this year. For this purpose, with regards to related necessary scientific studies; geographical properties of Cyprus were referred, history of Cyprus was emphasized and importance of ethnic background of Cyprus were argued and effects of these were discussed. Legal process and also the international effects of Cyprus Issue was evaluated. Root of problems regarding this Issue, undoubtedly crucial to Turkish Republic were determined and solution proposals aimed at settlement were included.

1 Giriş

Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de yer alan bir Adadır. Akdeniz'in doğu ucundadır. Yani Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının bulunduğu noktadadır. Kıbrıs'ın yüzölçümü 9251 km²'dir. Bunun yaklaşık 3242 km²'lik alanını Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) toprakları, 256 km²'lik alanını İngiliz hâkimiyetindeki Dikelya ve Ağrotur üs bölgeleri, 244 km²'lik alanını sınır hattındaki kullanılmayan "Ara Bölge" (Tampon Bölge) ve yaklaşık 5509 km²'lik alanını da Kıbrıs Rum Kesimi toprakları oluşturur (Yorgancıoğlu, 1998), Akbulut, 1998).

Kıbrıs Adası, Türkiye'ye 71 km, Girit Adasına 550 km, Yunanistan'a 965 km, Suriye'ye 98 km, Mısır'a 316 km, İngiltere'ye ise, 3000 km uzaklıktadır (Harp Akademisi Komutanlığı Yayınlarından, 1995).

Doğu ile batı arasındaki en uzak noktaları (Ada uzunluğu) 322 km, kuzey ile güney arası ise, (Ada genişliği) 96 km'dir. Dünya'nın çok hareketli bir bölgesinde bulunan Kıbrıs, Ortadoğu'nun zengin petrol yataklarına yakınlığı bakımından ayrı ve farklı bir özelliğe sahiptir. Kıbrıs, bir Ortadoğu ülkesidir; ancak toplumsal gelişmişlik bakımından Asya'dan çok bir Avrupa ülkesi görünümündedir ve böyle kabul edilir. Aynı zamanda Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır.

2 Kıbrıs Adasının Stratejik Önemi

Bugün için Kıbrıs çoğunlukla bir uçak gemisi gibi tasvir edilir. Esasında uçak gemisinden daha önemlidir; çünkü uçak gemisi bataabilir. Kıbrıs ise, her zaman deniz ve hava üssü olarak niteliğini korur. 16. yüzyılda, Akdeniz'in Türk gölü haline geldiği yıllarda, Kıbrıs'ta üslenmiş olan Cenevizli ve Venedikli korsanların bir kısmı Anadolu'nun güney sahillerini, Antalya bölgesini ve civarını yağmalamışlar ve bu şekilde Türkiye için bir tehdit oluşturmuşlardır. Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu, 1571 yılında stratejik önem arz eden Kıbrıs Adası'nı ele geçirerek topraklarına yapılan tehditleri önlemiştir.

2.1 Kıbrıs Adasının Tarihsel Gelişimi

Kıbrıs Adası, 1571'de Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedildiği zaman Ada'da yaşayan Hıristiyan olan Rumlar, Katolik Venedikliler'in zulmü altında ezilmekteydiler. Padişah II. Selim, Ada'da kalan yirmi bin askere ilaveten çoğunluğu Konya-Karaman'dan olmak üzere Anadolu'dan toplam beş bin yedi yüz yirmi bir evden Türk ailesini Kıbrıs'a göndermiştir. Rumlar, Türklerin üç yüz sekiz yıllık hoşgörülü yönetimi altında din, dil, eğitim, kültür ve ekonomi alanlarında gelişmişler, zenginleşmişler ve güçlenmişlerdir. 1820'li yıllarda Yunanistan'ın Türk yönetiminden ayrılıp bağımsızlığını kazanması ile Enosis (Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması) hareketi de başlamıştır. Rumlar Enosis'i gerçekleştirme faaliyetlerini, Ada'nın Türk yönetimi altında olduğu dönemde fiilen uygulamaya koydular (İsmail, 1988).

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1878 Osmanlı-Rus savaşından yenik çıkmasından doğan siyasi koşullara bağlı olarak 4 Haziran 1878 tarihinde İngiltere ile imzalanan savunma antlaşması ve 1 Temmuz 1878 tarihinde yine aynı devletle imzalanan ek protokol ile geçici bir süre İngiltere'nin yönetimine devredilmiştir (Erim, 1953), (Gazioğlu, 1960).

1914 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İngilizlere karşı harbe girmesiyle İngilizler, Ada'yı tek yanlı olarak ilhak etmiştir. Türkiye bu ilhakı dokuz sene sonra 1923 Lozan Barış Antlaşması'yla tanımak zorunda kalmıştır. 1920'li yıllar, binlerce Kıbrıslı Türk'ün Ada'dan göçtüğü yıllar olmuştur. Göç edenlerin büyük çoğunluğu anavatan Türkiye'ye yerleşmişlerdir. Türkiye'de halen beşyüz bin civarı Kıbrıs Türk'ü yaşamaktadır. 2017 yılı itibariyle

tespit edilen sayılara göre, Kıbrıs'ın Güney kesiminde sekiz yüz elli dört bin sekiz yüz, Kuzey'de ise, yani KKTC'de üç yüz elli bir bin dokuz yüz altmış beş kişi yaşamaktadır.

2.2 Kıbrıs Adasında Hak İddiasında Bulunan Ülkeler ile Yapılan Antlaşmalar

Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti'nin bağımsızlığını sağlama yolundaki ilk antlaşma, 11 Şubat 1959 tarihindeki Türk ve Yunan başkanlarının onayladığı Zürih Antlaşması'dır (Bilge, 1959).

Zürih Antlaşması ile Kıbrıs'ta iki toplumun ortaklığına dayanan Türkiye ve Yunanistan'la işbirliği yapacak bağımsızlığı garanti edilmiş bir çeşit federal (iki toplumlu) Cumhuriyet kuruldu. Garanti edilmiş bağımsızlık, yasaklı bir bağımsızlıktır. Garanti Antlaşması'nın birinci maddesine göre, *“Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsızlığının, ülke bütünlüğünün ve güvenliğinin devamını ve anayasasına saygıyı diğer ülkelerin nazarında sağlayacaktır. Hiçbir devlete siyasal veya ekonomik birliğe kısmen veya tamamen katılmayacaktır. Bir devletle doğrudan doğruya veya dolaylı olarak birleşmeyi veya Ada'nın taksimini destekleyen her hareketi yasak ilan edecektir.”* (Meray, 1975), (Pazarıcı, 1999).

3 Kıbrıs 1960 Anayasası ile Oluşturulan Hukuki Statü

Zürih Antlaşması, Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıs Türk ve Rum cemaatleri liderlerinin katılımı ile toplanan ikinci Londra Konferansı'nda, Makarios'un çıkarmaya çalıştığı güçlükler karşın, 19 Şubat 1959 tarihinde onaylandı ve 23 Şubat 1959'da Ankara, Atina ve Londra'da aynı zamanda açıklandı. Antlaşmaların yürürlüğe konması için Londra ve Lefkoşa'da komisyonlar kuruldu. Komisyonlar, çalışmalarını yaklaşık bir yılda tamamladılar. Kıbrıs'ta İngiltere'ye bırakılacak üslerin yüzölçümü konusunda çetin pazarlıklar yapıldı. Bu nedenden dolayı Kıbrıs'ta 16 Ağustos 1960 tarihinde cumhuriyet ilan edilebildi (Bilge, 1996).

1960 Anayasası'nın kabulü ile Ada, bağımsızlığına kavuşmuştur. 1960 Anayasası, yeni Cumhuriyette bir Anayasa Mahkemesi ile bir Yüksek Adalet Mahkemesi'nin kurulmasını öngörmüştür. Anayasa Mahkemesi, Anayasa kurallarına göre tarafsız bir başkan, bir Kıbrıslı Elen yargıç ve bir Kıbrıslı Türk yargıçtan oluşmuştur. Yüksek Adalet Mahkemesi ise, tarafsız bir başkan, iki Kıbrıslı Elen yargıç ve bir Kıbrıslı Türk yargıçtan oluşmuştur. Her iki mahkemenin başkan ve diğer üyelerinin atamaları, Cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından müştereken yapılmıştır. Alt düzeyde ise, kaza mahkemeleri kurulmuştur.

Anayasa, Türk davalarına, Türk yargıç veya yargıçlardan oluşan mahkemelerin, Elen davalarına Elen yargıç veya yargıçlardan oluşan mahkemelerin bakabileceğini öngörmüştür. Ayrıca her iki toplum üyelerinin neden oldukları davalara ise, karma mahkemelerin bakabileceğini öngörmüştür.

Anayasaya göre eğitim, aile hukuku ve belediye işlerinde her iki toplum özerkti. Rum Cumhurbaşkanı ve Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı, icrada eşit yetkilere sahipti.

1960 Anayasası'nın öngördüğü iki toplumlu düzen, 1963'ün Aralık ayında Türk toplumuna yapılan saldırı ve bu toplumun Cumhuriyet hükümetinden dışlanması ile son buldu. Bu tarihten sonra Kıbrıs'ta iki toplumun birbirlerinden kopması ile toplumların yargı sistemlerinde de farklılaşma baş göstermiş oldu.

Kıbrıs Türk toplumunun siyasal düzene alışması, geçen zaman içerisinde, toplum gereksinimlerine göre ayarlanan bünyesel ve biçimsel evrelerden geçmiştir. 1963-1976 döneminde Türk toplumu merkezi bir “Genel Komite” tarafından yönetilmekte idi. Bu evrede Kıbrıs Türk toplumunun yargı işlemleri “Genel Komite” tarafından kurulan bazı komisyonlar tarafından görülmekte idi. İlk olarak “Ceza Komisyonu” ve “Kira Takdir Komisyonu” kurulmuştu.

1967 yılının Aralık ayında temel kuralların kabul edilmesi ile Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi kuruldu. Temel kurallar, Geçici Türk Yönetimi'nin yargı işlerinin bağımsız Türk mahkemeleri tarafından görüleceğini, mahkemelerin teşkili ve yargıçların yetki, görev ve statülerinin yasa ile düzenleneceğini öngörmekte idi. Temel kurallara göre Türk yargıçlar, Türk yönetiminin yürütme kurulunun başkan yardımcısının önerisi üzerine başkan tarafından atanmaktaydılar. Bu yöntem, 1975 yılına kadar devam etmiştir.

4 1974 Barış Harekâtı ve Kıbrıs Türk Federe Devletinin Kuruluşu

Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için 1968 yılında başlayan toplumlararası görüşmeler belirli aralıklarla devam etmiş; ancak bir sonuç alınamamıştır. Toplumlararası görüşmeler devam ederken Yunanistan'da bir darbe ile Makarios devriliş yerine Samson getirilmiş ve böylelikle Rumlar da Enosis'i ilan etmeye hazırlanmıştır. Bu tehlikeyi sezen Türkiye, 1974 Temmuz'unda, Kıbrıs'ta kurulu yasal düzeni silah gücüyle bozmaya kalkışan Kıbrıs Rumlarına karşı 16 Ağustos 1960 tarihli Garanti Antlaşması'nın 4. maddesine dayanarak Kıbrıs'a asker çıkarmıştır (Serter ve Fikretoğlu, Tarihsiz Yayın), (Fehmi, 1992).

Kıbrıs genelinde yaşayan tüm Türklerin kuzeyde toplanması sağlandıktan sonra 13 Şubat 1975 tarihinde “Kıbrıs Türk Federe Devleti” kurulmuştur. Kurulan bu devlet, uluslararası hukukun gerektirdiği bütün koşullara sahipti. Rumlar ve Yunanlar, Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni tanımamış, Dünya çapında Türk halkı aleyhine kampanya açmış ve Birleşmiş Milletler'den 13 Mayıs 1983 tarihli kararın çıkmasını sağlamıştır. Bu karar, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kaldırılması için bütün devletlerin Kıbrıs Rum Yönetimi'ne yardımını öngörüordu.

5 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı

Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne ilişkin çeşitli tarihlerde sürdürülen görüşmelerde, iki bölge, iki toplumlu ve iki toplumun eşitliği ilkeleri çerçevesinde bir federasyon (veya konfederasyon) oluşturulması konusunda mutabakata varıldı. Mutabakat sağlanan iki toplumlu, iki bölge federal sistemde Rumlar'ın Kıbrıs Türkleri'ne tekrar baskı ve terör hareketleri uygulamaması ve Kıbrıs Türkleri'nin Rumlar'ın insafına kalmaması için güvence içeren maddelere yer verilmediği belirlenmiştir. Kıbrıs Rumları'nın "Kıbrıs Hükümeti" olarak tüm Dünya'da tanınmalarının rahatlığı içinde hiçbir antlaşmaya yanaşmamaları ve Kıbrıs Türklerini her gün biraz daha fazla köşeye sıkıştırmak yönündeki çabalarını yoğunlaştırmaları karşısında, self-determinasyon (kendi kendini yönetme) hakkını kullanan Kıbrıs Türk halkı, 15 Kasım 1983'te Federe Meclis'in oybirliği ile aldığı bir kararla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilan ettiğini tüm Dünya'ya duyurdu.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin 15 Kasım 1983'te ilanı, Kıbrıs'ta tarihin akışını geri dönülmez biçimde belirleyen, iki yüz yıllık "*megalo idea*" hayalinin ve bu hedef içindeki Enosis Rüyası'nın gerçekleşmesine kapıları kapayan bir tarihsel oluşumdur.

Kıbrıslı Türkler'in self-determinasyon hakkını kullanarak Türk Cumhuriyeti'ni kurmaları Kıbrıs Rumları'nı kızdırmıştı. Bundan hareketle Kıbrıslı Rumlar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tüm Dünya Devletleri'nce tanınmasını engellemek amacıyla tüm siyasi güçlerini kullandılar. Güney Kıbrıs Rum yönetimi (GKRY), 4 Temmuz 1990 tarihinde Avrupa Birliği'ne (AB'ye) tam üyelik başvurusunda bulundu. Kıbrıslı Rumların, uluslararası hukuka aykırı olarak yaptıkları tam üyelik başvurusu, Kıbrıslı Türkler'i hiçe saymaktan başka bir şey değildi (Tamçelik, 1997).

Türkiye'nin 6 Mart 1995 tarihinde, AB ile Gümrük Birliği Antlaşması'nı imzalaması Kıbrıs meselesine dolaylı yoldan etkili olmuştur. Böylece AB, 1996 yılında yapılması tasarlanan hükümetler arası toplantıdan yaklaşık altı ay sonra Kıbrıs'la (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi) tam üyelik müzakerelerine başlayacağını teyit etmişti. AB'nin bu husustaki teyidi Kıbrıs meselesinde birçok dengelerin değişmesine neden olmuştur (Tamçelik, 1997).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti günümüzde bütün yaşanan bu süreçlerin sonunda 2017 yılı itibariyle yaklaşık üç yüz altmış bin kişilik bir nüfusa sahiptir. Üç yüz altmış bin kişinin yüz altmış bin kadarı Ada'da yaşayan Kıbrıs kökenli Türkler'dir. Geriye kalan iki yüz bin kadarı ise, Türkiye'de yaşayan Kıbrıs kökenli Türkler olup 1974 Kıbrıs Barış Harekati'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti tarafından Kıbrıs'a yerleştirilmişlerdir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Barış Harekati'nden sonra geçen kırk beş yıl boyunca önemli bir ekonomik gelişme sağlanamamıştır. Bunda Ada'nın coğrafi konumu, iklimin çok sıcak olması, Türkiye ile ulaşımın zor olması, gümrük mevzuatının ithalat ve ihracata kolaylık getirmemesi gibi ekonomik tedbirlerin yeterince alınmamasının etkisi vardır.

Bugünkü siyasi ortama baktığımızda, Ada'da iki ayrı halk, iki ayrı dil, iki ayrı din ve iki ayrı ırk vardır. İnsan hakları savunucusu kesilen bazı Batılı devletler, suçlu arar gibi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni suçlayarak, Kıbrıs'taki iki bölge, iki devletli statüyü kabul etmemektedirler. Bunun sebebi Rumların Ada'daki Türkleri yok etme, kaçırma ve Ada'yı Yunanistan'a bağlama gayretleri olan Enosis ve Akritas planıdır.

6 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin İlanından Sonra Uygulanan Ekonomik Gelişmeler

6.1 Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında 1986 yılından bu yana çeşitli tarihlerde ekonomik ve mali işbirliği protokolleri imzalanmıştır. Protokoller kapsamında KKTC'de uygulanan ekonomik programların amacı ülkenin içerisinde bulunduğu siyasi ve ekonomik izolasyonlara rağmen sürdürülebilir bir kalkınmanın tesis edilmesidir. KKTC tarafından uygulanan protokoller içerisinde en kapsamlısı 20.07.2006 tarihinde imzalanan ve 2007-2009 yılları arasında uygulanan "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yapılandırma ve Destek Programı"na esas teşkil eden protokoldür. Söz konusu protokol ile ilk defa kredi desteklerine ek olarak hibe niteliğini taşıyan savunma ve yardım yatırımları dâhil T.C. tarafından 3 yıllık dönemde sağlanacak toplam yardım miktarı tespit edilmiş ve mahalli gelirler ile mahalli giderler arasındaki fark olarak tanımlanan KKTC'nin cari bütçe açığına sayısal bir sınırlama getirilmiştir. Diğer taraftan 26.06.2008 tarihinde imzalanan ek protokol ile 2009-2013 yıllarını kapsayan beş yıllık dönemde Bafra ve İskele bölgelerindeki turizm yatırımlarında kullanılmak üzere Türkiye Kalkınma Bankası tarafından üç yüz milyon TL'ye kadar finansman desteği sağlanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, 20.07.2009 tarihinde imzalanan ikinci ek protokol ile T.C. tarafından KKTC'ye, 20.07.2006 tarihli protokolda öngörülen tutara ilaveten üç yüz elli milyon TL'ye kadar ilave yardım sağlanması kararlaştırılmıştır. İleri tarihlerde uygulanacak programın temel hedefi kamunun ekonomi içerisindeki payının azaltılarak sürdürülebilir bir büyümeyi teminen özel sektöre dayalı rekabet gücü yüksek bir ekonomik ortamın oluşturulmasıdır (T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği Yardım Heyeti, 2012).

6.2 Kamu Maliyesi

2000'li yılların başında yaşanan kriz ile bozulan ekonomik yapının uygulanan programlar neticesinde hızlı bir toparlanma sürecine girdiği gözlemlenmektedir. Özellikle 2003-2007 yılları arasında yakalanan yüzde onüçlük

ortalama büyüme oranı sayesinde milli gelirden ciddi oranda artışlar olmuştur; ancak büyümede yaşanan olumlu gelişmelere rağmen kamu maliyesinde beklenen yapısal dönüşüm tam anlamıyla sağlanamamıştır. Kamu mali yönetiminde beklenen adımların atılmamasından dolayı özellikle 2008 yılında başlayan ve hâlen etkilerini sürdürmekte olan küresel ekonomik krizin etkileri KKTC ekonomisinde daha derinden hissedilmektedir.

Kamu kesiminin toplam ekonomi içinde büyük bir paya sahip olması özel sektörün rekabet gücünün artırılmasında büyük bir engel oluşturmaktadır. Özel sektörün rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilir bir büyüme için kamu kesiminin toplam ekonomi içindeki payının azaltılması büyük önem arz etmektedir. Kamu, özel sektörü dışlayacak şekilde bir maliye politikası izlememeli, özel sektör için hayati önem taşıyan finansman ve personel kaynakları, kamu tarafından kullanılmalıdır.

6.3 Reel Sektör

KKTC ekonomisinin gelişmesinde potansiyel taşıyan alanlar incelendiğinde turizm ve eğitim sektörü öne çıkmaktadır. Belirli ölçüde katma değeri yüksek olan sanayi üretimi yapılması ve tarım sektörünün turizm ve eğitim sektörlerini destekleyecek şekilde geliştirilmesi potansiyeli de bulunmaktadır. Ayrıca Ada'nın deniz ticareti yolları üzerinde bulunması nedeniyle deniz taşımacılığının artması ve bu vesileyle gemi inşa sektörünün de gelişebilmesine imkân sağlayacağı düşünülmektedir.

KKTC bir yandan Türkiye ile yoğun ekonomik ilişkilerini yürütürken diğer taraftan GKRY ile de ticari faaliyet içerisindedir. Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nden (GKRK) ve KKTC'den gelen her iki taraf vatandaşlarının karşılıklı ticaret yapması mal ve hizmet fiyatlarının karşılaştırılmasını sağlamaktadır. KKTC'deki fiyatlar Güney Bölgesindeki fiyatlarla rekabet etmek mecburiyetinde kalmakta ve yoğun ticaret kaymaları yaşanmaktadır. Ekonomiyi genel olarak etkileyen izolasyonların dışında çözümlenmesi gereken asıl sorun, üretim maliyetlerinin yapısal sorunlar nedeniyle girdi maliyetlerine ilişkin piyasalarda rekabetçi ortam olmaması sonucu yüksek oluşudur.

KKTC'de tarım sektörü önemli bir potansiyele sahip olup ülke ekonomisine değişik yollardan katkı sağlamaktadır. Tarım sektörü toplam istihdamın yaklaşık yüzde beşini oluşturmaktadır. Ülke ihracatının yüzde yetmiş kadarı tarım ürünleri ile tarıma dayalı sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. KKTC kurak iklim etkisinde olup bitkisel üretim önemli ölçüde doğal yağışlara bağımlıdır. Türkiye'den borularla ülkeye su bağlantısı yapılmış olup tarım sahasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Suyun gelmesi Ada'ya büyük canlılık katacaktır; çünkü şimdiye kadar sulama suyunun yüksek tuz yoğunluğu nedeniyle sulanabilir alanların toprak kalitesinde bozulmalar başlamıştır. Hâlen büyük bir proje olarak Beşparmak Dağları'nın içinden tünel açılmaktadır. Bu tünel vasıtasıyla "Meserya Ovası"na sulama gelmiş olacaktır.

Hayvancılık faaliyetleri önemli oranda ithal girdi kullanımı ile yapılan entansif bir yapı göstermektedir. Yem hammaddesinin bir kısmı ülkede üretilen arpadan karşılanırsa da ağırlıklı olarak ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Kırmızı et ve beyaz et üretimi yeter seviyede olup süt ürünleri önemli oranda ihraç edilmektedir; ancak balıkçılık ve arıcılık yeterince gelişme göstermemiştir.

Turizm sektörü KKTC'de istenilen başarıya ulaşamamasına rağmen hedeflenen amaca varmak için etkin çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir. KKTC'de turizm, büyük otellerin yanı sıra ev pansiyonculuğu, özel ilgi turizmi ve eko turizme dayalı bir gelişim planı içermektedir. Ev pansiyonculuğu, özel ilgi ve eko turizmin geliştirilmesi amacıyla Karpaz pilot bölge olarak seçilmiştir. Hem büyük otellerde hem de ev pansiyonculuğu, özel ilgi turizmi ve eko turizmde önemli gelişmeler olmuştur. Yatak sayısı artmış, geceleme oranında kayda değer ilerlemeler olmuştur. Ev pansiyonculuğu, özel ilgi turizmi ve eko turizmin gelişmesi, az gelişmiş yörelerin ekonomik aktivitesinin artmasını sağladığı için ayrı bir öneme sahiptir. Son yıllarda özel sektörün gerçekleştirdiği oteller Avrupa'nın en lüks otelleri ile yarışacak durumdadır.

KKTC'deki yükseköğretim hizmeti son yıllarda önemli başarı kazanmıştır. Türkiye'den de birçok tanınmış üniversite kampüs açarak eğitim hizmetine destek vermektedir. KKTC'deki öğrenci yurt-yatak sayısı sağlanan teşviklerin de etkisi ile yeterli seviyeye getirilmiştir. Öğrencilerin, Ada ekonomisine büyük katkı sağladıkları gibi aldıkları kaliteli eğitim ile de iş hayatında büyük başarılar kazandıkları görülmektedir.

Enerji konusu KKTC için hayati öneme sahiptir. Doğu Akdeniz'de keşfedilen zengin kaynaklarda Türkiye'nin etkin olması için siyaseten İsrail, Lübnan ve Mısır ile ilişkilerin iyi olması gerekmektedir. Bugün İsrail açıklarında "Tamar ve Leviathan" bölgelerinde Kıbrıs'ın güneyindeki "Afrodit" bölgesinde ve Mısır'ın "Zuhr" bölgesinde bulunan doğalgaz rezervleri hayati öneme sahiptir. "Afrodit" sahasında 200 milyar metreküp doğalgaz ve 3,7 milyar varil petrol olduğundan bahsedilmektedir.

Doğu Akdeniz havzası, 2000'li yıllardan sonra enerji konusunda faaliyet gösteren firmaların ilgisini çekmektedir. 2010 yılında İsrail'in Hayfa kenti açıklarında büyük doğalgaz rezervi tespit edildi; ancak Doğu Akdeniz'in enerji ihtilafı sadece GKRK ile KKTC-Türkiye arasında yaşanmıyor. Bölgenin Hidrokarbon zenginliği Lübnan ile İsrail arasındaki gerginliği yükseltirken İsrail ile Mısır'ı birbirine yaklaştırıyor. Diğer taraftan Mısır ile Türkiye arasındaki ilişkileri de bozuyor. Güney Kıbrıs'ın tek taraflı ilan ettiği "Münhasır Ekonomik Bölge" de doğalgaz ve petrol arama faaliyetlerine başlaması sıkıntıyı arttırmaktadır.

KKTC'de elektrik enerjisi, fuel-oil yakıtla çalışan termik santrallerde üretilmektedir. KKTC'de elektrik iletim ve dağıtım işlemleri Kıb-tek tarafından yürütülmektedir. KKTC'nde elektrik enerjisi ağırlıklı olarak konutlarda kullanılmaktadır. Konutların ısıtma ve soğutma ihtiyaçlarına göre tüketim talebi gün içinde saatlere, yıl içinde aylara göre önemli ölçüde dalgalanma göstermektedir. Bu durum enerji üretim maliyetini artırmaktadır.

KKTC'de su problemi 2016 yılından itibaren çözümlenmiştir. Dünyada ilk kez deniz altından askılı boru sistemiyle KKTC'ye su sevkiyatı yapılmaya başlanmıştır. Türkiye tarafında Alaköprü Barajı, KKTC tarafında ise Geçitköy Barajı su depolama mekânı olarak tutulmuştur. Dragos çayından Adaya gelen 75 milyon metreküplük suyun yaklaşık yarısı içme suyu olarak kullanılacak, geri kalan yarısı ise, tarımda değerlendirilecektir. Adaya ulaşan suyun KKTC'nin en az 50 yıllık su ihtiyacını karşılayacağı belirtilmektedir (Hürriyet Gazetesi, 08.08.2015-18.10.2015)

7 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Mülkiyet Meselesi

KKTC ve GKRY'nin uzlaşma konusunda en önemli problemlerin başında "Mülkiyet Meselesi" gelmektedir. KKTC vatandaşları arazisini, evini Rumlara bırakmak istememektedir. Başka bir yer gösterilse veya bunun karşılığı para olarak tazmin edilse bile evini terk etmek taraftarı değildir. Aynı şekilde Güneyde bulunan Rum vatandaşları da Kuzeyde bulunan toprağının veya evinin geri verilmesini değil, para olarak tazmin edilmesini istemektedir. Nitekim geçmiş senelerde önemli bir derginin yazarının özel izinle gelip iki kesimin vatandaşları ile yaptığı görüşme sonucunda iki kesimin vatandaşlarının birlikte yaşamasının mümkün olmadığı kanısına varılmıştır. Bu görüşmede Rum vatandaşları, hâkimiyetin Rumlarda olması gerektiğini iddia etmiştir. Bu düşünceleri iddia nedenleri olarak, kendilerinin Yunanistan'dan yaklaşık 3000 yıl önce Ada'ya göç ettiklerini; ancak Kıbrıs'lı Türklerin 1878'de Ada'nın İngiliz hâkimiyetine devredildikten sonra Ada'da yaşam sürmeye başladıklarını ileri sürmüşlerdir (Szulc, 1993a).

Rum vatandaşlarının bu görüşmede ileri sürdüğü görüşlere katılmak mümkün değildir. Geçmişte Ada'da kimlerin hüküm sürdüğü tarihi vesikalarla sabittir. O dönemlerde Ada, Venedikliler'in işgalinde bulunuyordu. Akdeniz'de bulunan korsanlar, Ada sakinlerine tacizde bulunuyorlardı. Osmanlı bütün bu korsanlık faaliyetlerinin engellenmesi amacıyla 1571'de Kıbrıs'a çıktı ve düzeni sağladı. Bu konuda gerek Türk tarihçilerimiz gerekse tarafsız yabancı ülke tarihçileri geçmişten günümüze kadar uzanan Kıbrıs Tarihi ile ilgili birçok eser kaleme almışlardır. Bu eserlerde hiçbir tarihçi Ada'da üç bin yıllık bir Yunan yerleşiminin olduğunu ifade etmemiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi önemli bir derginin yazarının özel izinle gelip yaptığı görüşmede Rahmetle andığımız KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf R. Denктаş yazara kesin tavrını koyarak şöyle demiştir: "Rumlar ortaklığımızı yıllar önce bozdular. Hayvan muamelesi gördüğümüz ve isyancı olarak nitelendirildiğimiz 1974 öncesi döneme dönmeyeceğiz. Ellerimi kesseler de Kıbrıs'ı 1974 öncesine götüren antlaşma yapmayacağım." (Szulc, 1993b)

8 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Toprak Paylaşımı ve Harita Pazarlığı

Uzun yıllardır devam eden Kıbrıs görüşmelerinde birçok konuda uzlaşma sağlandığı; ancak mülkiyet ve haritanın nasıl olacağı üzerinde mutabakatın sağlanmadığı anlaşılmaktadır. Esasında Türkiye ve KKTC, 2004 yılında büyük bir haksızlığa uğratılmıştır; çünkü Annan Planı kabul edildiğinde AB üyeliğinin garanti olacağı düşünüldükten Kıbrıs Türkleri Annan Planı'na "Evet" demiştir. Rum tarafı ise, "Hayır" demiştir. Annan Planı'na "Evet" demenin KKTC'ye de Türkiye'ye de bir faydası olmamıştır. Bu durumdan Rum tarafı kazançlı çıkmıştır; çünkü Güney Kıbrıs'ı AB'ye tam üye olarak kabul etmişlerdir.

Görüşmelerde Kıbrıs Rum tarafının KKTC'den Annan Planı'nda talep ettiği topraklara ilaveten Dipkarpaz, Güzelyurt'un kendilerine bırakılması ve Türk askerinin Ada'dan çekilmesi taleplerinin bulunduğu belirtiliyor. Bu taleplerin kabulü hâlinde, hiç kuşkusuz Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hiçbir gücünün kalmayacağı ve ileri aşamada Kıbrıs'ın Girit Adası gibi kaybedebileceği ihtimalini daima göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Bugünkü durum itibarıyla, 2 milyon 400.000 dönümden oluşan KKTC topraklarının, 1 milyon 550.000 dönümünü Rum mülklerinin oluşturduğu belirtiliyor. Bunun 30.000 dönümünün takas ve tazminatla el değiştirmesini isteyen Rum tarafı geri kalan 1 milyon 520.000 dönümünün doğrudan iadesini talep etmektedir. Bu da KKTC topraklarının yüzde yemışaltısına karşılık gelmektedir. Mülkiyet sonucunun çözümü için eğer mülklerin iadesi söz konusu olmazsa 25-30 milyar dolarlık bir tazminatın söz konusu olabileceği belirtiliyor. Yıllardır KKTC'de kurulan "Taşınmaz Mal Komisyonu"nun Takas, Tazminat ve İade yöntemlerini kullanarak çözüm üretmeye çalıştıkları belirtiliyor. Tabii bu Mülkiyet konusu KKTC'de mülkü bulunan herkesi ilgilendirmektedir. Dolayısıyla bu durum endişeye de sebep olmaktadır.

Mülkiyet konusunda Rum tarafının en çok güvendiği konu "Loizidou Davası"dır. Bilindiği üzere bu dava kısaca Girne'deki arsasına ev yapmayı düşünürken 1974 harekâtı yüzünden göç eden ve arazisine dönemeyen bir kadının davasıydı. Bu dava sonucunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), 28.07.1998 tarihli kararıyla, Titina Loizidou adlı hanıma Türkiye'nin tazminat ödemesini hüküm altına almıştı (Akbulut, 2002).

9 Sonuç

Geçtiğimiz Temmuz ayında, Kıbrıs Barış Harekatı'nın 44. Yıldönümü törenleri yapıldı. Geriye bakıldığında geçen 44 yılda çok şeyin değiştiğini görmekteyiz. Karşımızda artık sadece Rum Yönetimi değil; İngiltere, ABD, İsrail ve Fransa da vardır.

Kıbrıs'ta İngiltere'nin biri hava diğeri deniz olmak üzere toplam iki üssü bulunmaktadır. Türkiye ve Yunanistan ile birlikte Kıbrıs'ta garantör ülkelerden olan İngiltere'nin üsleri, kendi toprağı kabul edilmektedir ve AB sınırları dışında yer almaktadır. İngiltere, aktif olarak Ortadoğu'daki askeri operasyonlarının çoğunluğunu bu üsler vasıtası ile gerçekleştirmektedir. İngiltere, Ada'da ayrıca, Ortadoğu'da en büyük dinleme tesislerine de sahip bulunmaktadır. Kıbrıs Rum yönetiminin, ABD'yle de benzer bir askeri işbirliği antlaşması mevcuttur. Rum yönetimi ayrıca, son yıllarda İsrail ile işbirliği içinde bulunmaktadır.

Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin (GKRK) Doğu Akdeniz'de tek yanlı parsellediği alanlarda sondaj yapmaya kalkan yabancı enerji şirketlerinin gemilerini engellemesinin ardından Rumlar, Fransa ile askeri işbirliğini artırmaya gitti. Onbir yıl önceki Fransa-GKRK askeri antlaşması yenilendi. GKRK üslerini Fransızlara açarken Fransa'da sondaj çalışmalarının güvenliğini üstlenme taahhüdünde bulundu. Görüldüğü gibi artık Türk varlığı şart oluyor.

GKRK'nin, KKTC'yi yok edip Kıbrıs Türklerini egemenliği altına almasının önündeki en büyük iki engel; Türkiye'nin garantörlüğü ve Türk askerinin Adadaki varlığıdır. Kıbrıs Türk'ü Adada 1974'ten beri güven içerisinde yaşayabiliyorsa nedeni bu iki güvencedir. Kıbrıs Türkleri'nin Ada'da huzur ve barış içinde yaşayabilmesi için üç farklı çözüm önerisi geliştirilebilir:

1. KKTC'nin ekonomik hayatı iyileştirilmeli veya GKRY'nin ekonomik koşullarına denk bir hale getirilmelidir. Bunun içinde KKTC'den Türkiye'ye yapılan ihracattan her türlü vergi kaldırılmalı, iş Adamlarımızın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne yapacağı yatırımlar teşvik edilmelidir. Bunun yanında turizm cenneti olan Kıbrıs'a ülkemize gelen turistlerin bir kısmının ortak turlarla gitmesi sağlanmalıdır. KKTC'nin su ihtiyacının çözülmesi için çalışmalar yapılmış ve sorun çözülmüştür.
2. KKTC'nin, toplumlararası görüşmelerin sonucunda, adil ve kalıcı antlaşma yapmasıdır. Kıbrıs'ta her iki tarafın sırf çözüm olsun diye devlet yaşantısından vazgeçmesi, geçmişte yaşanan acı olaylara ve güvensizliğe rağmen azınlık hakları gibi daha alt düzeyde bir statüyü kabul etmesi söz konusu değildir. Bu antlaşma; iki kesimli, iki bölge, konfederal bir çatı altında, zayıf bir üniter devlet modeli çerçevesinde, Türkiye'nin etkin garantörlüğü altında Konfederal Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuracak tez üzerinde durulmalıdır.
3. "Mülkiyet" ve "Harita" konusunda çok dikkatli ve hassas davranılarak çözüme varılmalıdır. Yer değiştirme konusu, her iki taraf maliklerini sıkıntıya sokabileceği gibi nefreti de artırır. Benzer şekilde "Tazminat" konusu da hem Türkiye hem de KKTC açısından büyük bir ekonomik buhran demektir. Dolayısıyla toprak verilmesi kesinlikle kabul edilmemelidir. Bu konuda pazarlık yapılacaksa sadece "Maraş Bölgesi" iyi niyet göstergesi olarak verilebilir. Zaten bu bölge hiçbir zaman kullanıma açılmamış, bölgede bulunan ne evlere ne de dükkanlara bakmak amacı ile bile girilmemiştir.

Yukarıda sayılan üç farklı çözüm önerisinin yanı sıra aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür:

1. 1960 yılında iki kesimli Kıbrıs Cumhuriyeti aslında bir konfederasyondur; çünkü sorunlar hakkında görüş birliği için iki tarafın da onayına ihtiyaç duyuluyordu.
2. Kıbrıslı Türkler için üyelikten ayrılma diye bir şey söz konusu değildi; çünkü Rumlar iki kesimli 1960 üyeliğinden ismini gasp ederek zaten ayrılmışlardı.
3. Güney Kıbrıs, AB üyeliğini sınırlarını genişletmek için bir faktör olarak kullanmakta ve AB üyeliği ile birlikte egemenliğini Kıbrıs Türk toplumu üzerinden kurmayı ümit etmektedir. Rumların tek taraflı olarak AB'ye üye olması, iki tarafın işbirliğine yönelik bütün şansları yok edecektir.
4. Kıbrıs meselesinin adli bir mesele olmadığına farkına varılmalıdır; çünkü iki bağımsız devletin varlığı tartışmanın ötesindedir ve ilgili politik meseleler bu yasal çerçevede olmak zorundadır.

Kaynakça

- Akbulut, 2002. "Kıbrıs ile İlgili Önemli Bir Karar: Loizidou Davası", İstanbul Barosu Dergisi Yayını, 76, s 160-163.
- Akbulut, 1998. **Kuzey Kıbrıs Tarihi ve Tarihi Eserleri**, Sultan Ofset, Lefkoşa.
- Bilge, 1996. **Ankara, Atina, Lefkoşa Üçgeni**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Bilge, 1959. **Kıbrıs Uyuşmazlığı**, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını. Ankara.
- Erim, 1953. **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri, C.1: Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Fehmi, 1992. **A'dan Z'ye KKTC**, Sosyal Ansiklopedik Bilgiler, Lefkoşa.
- Gazioğlu, 1960. **İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878-1960)**, Ekin Basımevi, İstanbul.

- Harp Akademisi Komutanlığı Yayını, 1995. **Kıbrıs'ın Dünü Bugünün Yarını**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.
- Hürriyet Gazetesi, 08.08.2015-18.10.2015.
- İsmail, 1998. **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- Meray, 1975. **Devletler Hukukuna Giriş, 2. Cilt**, Ajans Türk Matbaası, Ankara
- Pazarıcı, 1999. **Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap**, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Serter, 1982. **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi**, Lefkoşa.
- Szulc, 1993a. "Cyprus A Time of Reckoning", *National Geographic*, **184**, p. 109.
- Szulc, 1993b. "Cyprus A Time of Reckoning", *National Geographic*, **184**, p. 125.
- Tamçelik, 1997. **Avrupa Birliği Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Münasebetlerinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne İktisadi, Siyasi ve Hukuki Tesirleri**, Nil Yayınları, İzmir.
- T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği Yardım Heyeti, 2012. **2012 KKTC Ekonomik Durum Raporu**, T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği Yardım Heyeti Yayını, Lefkoşa.
- Yorgancıoğlu, 1998. **Kıbrıs Coğrafyası (Fiziki)**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.